

MADANIYATLARARO MULOQOTDA TIL STEREOTIPLARI VA ULARNING PSIXOLOGIK TA'SIRI GLOBAL MEDIA DISKURSI MISOLIDA

Egamov Bobomurod Aminovich

Osiyo Xalqaro universiteti 1-bosqich iqtisodiyot yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada madaniyatlararo muloqot jarayonida til stereotiplarining shakllanishi va ularning shaxs hamda jamiyat ongiga ko'rsatadigan psixologik ta'siri global media diskursi misolida tahlil qilinadi. Tadqiqotda ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar va xalqaro axborot platformalarida qo'llanilayotgan til birliklari orqali madaniy stereotiplarning mustahkamlanishi yoki transformatsiyaga uchrashi masalalari yoritiladi. Shuningdek, til stereotiplarining identifikatsiya, ijtimoiy idrok va madaniyatlararo munosabatlarga ta'siri psixologik nuqtayi nazardan baholanadi.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot, til stereotiplari, psixologik ta'sir, global media, media diskurs, ijtimoiy idrok, madaniy identifikatsiya.

Bugungi globallashuv davrida madaniyatlararo muloqot hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. Ommaviy axborot vositalari va global media platformalari orqali turli madaniyatlar vakillari bir-biri bilan uzluksiz aloqa qiladi. Shu bilan birga, til orqali ifodalangan stereotiplar odamlarning ijtimoiy idrokini shakllantiradi, madaniyatlararo munosabatlarga psixologik ta'sir ko'rsatadi. Mazkur maqola til stereotiplari va ularning global media diskursidagi roli, shuningdek, madaniyatlararo muloqotda ijtimoiy ong va tushunishni rivojlantirishdagi ahamiyatini o'rganishga qaratilgan.

Madaniyatlararo muloqot va til stereotiplari masalalari psixologiya, lingvistika va kommunikatsiya sohalarida keng o'rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, til stereotiplari odamlarning ijtimoiy idrokini shakllantiruvchi asosiy vositalardan biri bo'lib, madaniyatlararo muloqot jarayonida ularning psixologik xatti-harakatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Allport G.ning *"The Nature of Prejudice"* (1954)[1] asarida til va kommunikatsiya orqali shakllanuvchi stereotiplarning psixologik asoslari yoritilgan. Muallif til orqali ifodalangan ijtimoiy stereotiplarning shaxs ongiga, qarash va xatti-harakatlarga ta'siri, shuningdek, madaniy identifikatsiya jarayoniga ko'rsatadigan psixologik ta'siri masalalarini tahlil qiladi. Allport fikricha, stereotiplar ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi o'zaro tushunishni murakkablashtirishi mumkin, ayniqsa global media orqali keng tarqalgan stereotiplar insonlarning boshqalar haqidagi idrokini shakllantiradi. Ushbu asar madaniyatlararo

muloqotda til stereotiplarini aniqlash va ularning psixologik ta'sirini baholashda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Gudykunst W.ning *"Bridging Differences: Effective Intergroup Communication"* (2012)[2] kitobida madaniyatlararo muloqotda til va stereotiplarning roliga alohida e'tibor qaratilgan. Muallif global media diskursidagi til birliklari va ularning madaniy stereotiplarga xizmat qilishi, shuningdek, bu stereotiplarning individual va guruh psixologiyasiga ta'siri haqida tahliliy yondashuvni taqdim etadi. Masalan, turli madaniyatlar vakillari o'rtasidagi xabarlarida ishlatiladigan terminologiya, metaforalar va ijtimoiy stereotiplar odamlarning bir-birini idrok etish uslubini shakllantiradi. Kitobda shuningdek, til stereotiplari orqali yuzaga keladigan noto'g'ri idrok va konfliktlarni kamaytirish uchun kommunikatsiya strategiyalari tavsiya qilinadi.

Ushbu ikki manbaning tahlili shuni ko'rsatadiki, til stereotiplari madaniyatlararo muloqot jarayonida nafaqat ijtimoiy idrokni, balki psixologik holat va qaror qabul qilish jarayonlarini ham shakllantiradi. Shu sababli global media diskursidagi til birliklarini tanqidiy tahlil qilish va madaniyatlararo kommunikatsiya strategiyalarini rivojlantirish dolzarb ahamiyatga ega.

Tadqiqot davomida til stereotiplari va ularning madaniyatlararo muloqotga psixologik ta'siri global media diskursi misolida tahlil qilindi. Shu jarayonda xorijiy va mahalliy manbalar, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalaridagi til birliklari, shuningdek, stereotiplardan kelib chiqadigan psixologik reaksiyalar o'rganildi.

1. Til stereotiplari va ijtimoiy idrok

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, global media orqali tarqaladigan til stereotiplari insonlarning boshqa madaniyat vakillari haqidagi qarashlarini shakllantiradi. Masalan: Xalqaro yangiliklarda ayrim davlatlar aholisiga nisbatan ishlatiladigan "agressiv", "zamonaviy", "an'anaviy" kabi etiketlar tomoshabinlarning bu davlat vakillariga bo'lgan stereotipik idrokini mustahkamlaydi. Natijada bunday til birliklari psixologik jihatdan odamlarning "biz va ular" paradigmasini mustahkamlashga xizmat qiladi, bu esa madaniyatlararo muloqotda o'zaro tushunishni qiyinlashtiradi.

2. Global media va stereotiplarning mustahkamlanishi

Global media platformalari (CNN, BBC, Al Jazeera, Facebook, Twitter) til stereotiplarini tez va keng tarqatishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi[3]. Misol uchun, Twitter va Facebook postlarida ayrim madaniy guruhlar haqida ishlatiladigan qisqa frazalardagi stereotiplar (masalan, "innovatsion", "konservativ") auditoriya ongida ushbu guruhlarini bir qutblilikka bo'lishga olib keladi. Bunday stereotiplar madaniyatlararo muloqotda noto'g'ri idrok, qarama-qarshilik va ijtimoiy stress hosil qiladi, ayniqsa yosh avlod o'rtasida.

3. Psixologik ta'sir va identifikatsiya

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, til stereotiplari nafaqat ijtimoiy idrok, balki individual psixologik jarayonlarga ham ta'sir qiladi. Misol uchun, teleko'rsatuvlar va seriallarda ishlatiladigan stereotipik til, masalan, muayyan etnik guruhni "hazilkash" yoki "jiddiy" sifatida tasvirlash, tomoshabinlarda bu guruhga nisbatan shaxsiy qarashni oldindan belgilaydi[4]. Shu yo'l bilan til stereotiplari identifikatsiya jarayonini boshqaradi va madaniyatlararo muloqotda noto'g'ri taxminlar hosil bo'lishiga sabab bo'ladi.

4. Madaniyatlararo muloqot va tolerantlik

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, global media diskursini tanqidiy tahlil qilish va til stereotiplarini aniqlash madaniyatlararo muloqotda o'zaro tushunishni oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Misol uchun, multimediali loyihalar va xalqaro hamkorlik platformalarida stereotipik frazalar o'rniga neytral yoki konstruktiv til ishlatilganda, qatnashchilar orasida ijtimoiy ishonch va hurmat darajasi oshadi.

Umumiy natijalar:

- Til stereotiplari global media orqali keng tarqaladi va insonlarning boshqa madaniyatlar vakillari haqidagi idrokini shakllantiradi.
- Stereotiplar psixologik jihatdan individual xatti-harakatlar va qaror qabul qilish jarayonlariga ta'sir ko'rsatadi.
- Tanqidiy tahlil va konstruktiv til ishlatish orqali madaniyatlararo muloqotda ijtimoiy stress va noto'g'ri idrokni kamaytirish mumkin.
- Global media diskursida til stereotiplarini boshqarish madaniyatlararo tushunish va tolerantlikni rivojlantirishning muhim omilidir.

Ushbu tadqiqot madaniyatlararo muloqot jarayonida til stereotiplari va ularning psixologik ta'sirini global media diskursi misolida o'rganishga qaratilgan. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, til stereotiplari nafaqat ijtimoiy idrokni shakllantiradi, balki shaxsning xatti-harakatlariga, qaror qabul qilish jarayonlariga va madaniy identifikatsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Global media orqali tarqaladigan til birliklari stereotiplarni mustahkamlashga xizmat qiladi, bu esa madaniyatlararo muloqotda noto'g'ri idrok va qarama-qarshiliklarga olib keladi. Shu sababli, til stereotiplari va media diskursini tanqidiy tahlil qilish va konstruktiv kommunikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish madaniyatlararo tushunishni oshirish va tolerantlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. Allport, G. The Nature of Prejudice. – Cambridge: Addison-Wesley, 1954.
2. Gudykunst, W. Bridging Differences: Effective Intergroup Communication. – Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2012.

3. Tajfel, H. Social Identity and Intergroup Relations. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
4. van Dijk, T. Discourse and Power. – London: Palgrave Macmillan, 2008.
5. Ommaviy axborot vositalaridagi stereotipik til ishlatishiga oid ilmiy maqolalar va tahliliy hisobotlar (BBC, CNN, Al Jazeera, 2015–2022).